

Posudek diplomové práce:

Bc. Lenka Makovská: **Rozumí neslyšící žáci učebním textům?**

Lenka Makovská si pro svou diplomovou práci vybrala téma ve vztahu k neslyšícím velmi důležité a mimořádně aktuální, a to problematiku čtenářské gramotnosti a její testování, které bohužel soustavnější pozornosti (nejen) studentů ČNES doposud, alespoň pokud je mi známo, uniká.

Práce je přehledně a promyšleně strukturovaná. Než se kolegyně Makovská dostane k jádru své práce, objasňuje postupně všechna témata, která jsou pro práci klíčová.

V úvodní kapitole se kolegyně Makovská věnuje problematice čtenářské gramotnosti menšinové populace žáků se sluchovým postižením. Tuto problematiku začleňuje do širšího kontextu: ukazuje, že nízká úroveň čtenářské gramotnosti se netýká pouze žáků, resp. lidí se sluchovým postižením, ale i populace většinové. To dokládá nepřilíš dobrými výsledky, jichž čeští žáci dosahují v plošném testování čtenářské gramotnosti v rámci mezinárodních výzkumů. Tyto výzkumy, jejich průběh, podobu testů i testových úkolů pak čtenářům představuje podrobněji.

Diplomantka zároveň problematiku čtenářské gramotnosti usouvztahuje s koncepcí Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (RVP ZV). Velice správně zdůrazňuje nesystematické uchopení čtenářské gramotnosti v RVP ZV – čtenářská gramotnost v něm není koncipována jako komplexní a dlouhodobý cíl, pokud je jí (alespoň částečně) věnováno nějaké úsilí, omezuje se jen na předměty jazykové komunikace, v naučných předmětech rozvíjena není. Zdá se, že v českých školách převažuje názor, že schopnost správně porozumět čtenému textu je něco, co žáci, ať slyšící nebo neslyšící, v průběhu školní docházky pochyťují jaksi „sami od sebe“. Nesystematická a nejasná koncepce čtenářské gramotnosti v českém školství potom ústí společně s dalšími faktory v již zmiňované špatné výsledky čtenářské gramotnosti českých žáků zjištěných při testování.

Situace u neslyšících žáků je ze známých důvodů ještě složitější a ještě méně uspokojivá, jak mohou potvrdit všichni, kdo se s neslyšícími setkávají buď osobně, nebo profesně. Pokud by žáci s postižením sluchu podstoupili testování čtenářské gramotnosti stejně jako jejich slyšící vrstevníci, téměř jistě by většina z nich dosáhla výsledků mnohem horších. Nicméně plošné testování čtenářské gramotnosti neslyšících u nás neprobíhá, a tak kolegyně Makovská může, stejně jako např. Poláková v r. 2000, tedy již před 13 lety, konstatovat, že čtenářské gramotnosti není věnována patřičná pozornost a že stojí mimo zájem institucí zodpovědných za vzdělávání neslyšících. Autorka neopomíjí fakt, že práce zaměřené na čtenářskou gramotnost neslyšících sice vznikají, ale správně také poukazuje na to, že o jejich výpovědní hodnotě lze pochybovat. V této souvislosti upozorňuje na nejasnou či nevhodnou metodu užitou při výzkumech, na problematičnost metody tzv. přímého rozhovoru, na nejasně vymezený užitý komunikační kód i na to, že jde o testy a texty uměle vytvořené, často určené pouze pro jednu konkrétní skupinu dětí.

V další části práce kolegyně Makovská přechází k problematice učebních textů. V této obsáhlé a velmi pečlivě a podrobně zpracované části pak přináší zajímavá a pozornosti hodná zjištění. Mimo jiné čtenáře detailně seznamuje se standardizovanými metodami/nástroji využívanými při hodnocení učebnic. Aplikací těchto nástrojů na konkrétních příkladech (učebnice Prvouka pro 3. ročník ZŠ pro SP, Septima, 2008, a Prvouka pro 3. ročník základní školy, Fraus, 2009) pak dokazuje, že učebnice používané ve výuce žáků se sluchovým postižením neodpovídá současným požadavkům kladeným RVP ZV, že vykazuje nižší didaktickou vybavenost i nižší obtížnost výkladového textu, než je tomu u vybrané učebnice z hlavního vzdělávacího proudu. Obsahovou analýzou pak dokládá, že učebnice Septimy ve všech sledovaných tematických okruzích pojímá učivo stručněji, redukovane, popř. ho nezpracovává vůbec.

Poznatky prezentované v předchozích kapitolách pak kolegyně Makovská uplatňuje ve vlastním výzkumu čtenářské gramotnosti, který tvoří stěžejní část práce. Výchozím materiálem pro testování jsou dva souvislé výkladové texty, které zpracovávají též obsah: jeden text z Prvouky pro 3. ročník ZŠ (Fraus, 2009) a druhý z Přírodopisu: Biologie člověka pro 2. stupeň ZŠ pro sluchově postižené (Septima, 2008). Při vytváření testů kolegyně Makovská vycházela z výzkumu PIRSL a na jeho základě, i když s jistými úpravami, také koncipovala (uzavřené i otevřené) otázky, jimiž testovala základní postupy porozumění (vyhledávání informace, interpretace, posuzování textu a vyvozování závěrů). Způsob přípravy i realizace výzkumu je promyšlený a propracovaný, a jistě byl také na přípravu velmi náročný, neopomíjí žádný podstatný aspekt, pilotáž nevyjímaje. Velmi vyzdvihují zajímavě zpracovaný dotazník zjišťující velikost ztráty sluchu respondentů a jimi preferovaný komunikační kód. Výzkum kolegyně Makovské je však unikátní především z jiného důvodu – jeho specifická tkví v tom, že se skládá ze dvou částí: během první, „klasické“, žáci pracovali s textem i testovými otázkami v psané češtině, v druhé fázi pak měli k dispozici videopřeklad do českého znakového jazyka, a to jak textu, tak i testových otázek.

Velmi oceňuji to, že se kolegyně Makovská neomezuje pouze na předložení počtů správných nebo nesprávných odpovědí, ale že se na základě pečlivé analýzy snaží také vysvětlit příčinu vzniku chyb, i když někdy je to práce skutečně obtížná, a v některých případech dokonce jednoznačná interpretace chyb není možná. Představuje také typy jednotlivých chyb, resp. jejich kombinace.

Posudek diplomové práce:

Bc. Lenka Makovská: **Rozumí neslyšící žáci učebním textům?**

Nejčastěji jsou v této souvislosti zmiňovány různé varianty strategie vizuálního srovnávání. Poprosila bych kol. Makovskou, zda by mohla stručně zobecnit, v čem využití této strategie spočívá (v práci jsem vysvětlení principu této strategie nenašla a myslím, že někteří čtenáři práce by takové vysvětlení uvítali). Na základě analýzy pak kolegyně Makovská čtenářům předkládá řadu zajímavých zjištění a poznatků – není nutné je zde všechny vyjmenovávat, předpokládám, že je kolegyně Makovská představí během prezentace své práce. Zdůraznila bych však jeden, který by měl být dle mého názoru v dalších výzkumech čtenářské gramotnosti žáků se sluchovým postižením, pokud tedy budou realizovány, zohledněn. Je možné/pravděpodobné, že neslyšící často konkrétním textům sice rozumějí, ale jejich kompetence v produkci psané češtiny nejsou pro vytvoření správné odpovědi dostačující. Je tedy třeba uvažovat o tom, aby respondentům se sluchovým postižením bylo při testování čtenářské gramotnosti umožněno odpovídat na tzv. otevřené otázky ve znakovém jazyce. Vzhledem k množství potenciálních účastníků výzkumu i k současným technickým možnostem by určitě neměl být problém takový způsob ověřování míry porozumění zajistit.

Formální stránka práce je na velmi dobré úrovni, kapitoly na sebe logicky navazují (v této souvislosti bych snad jen doporučila kapitolu číslo 2 propojit s ostatními kapitolami vztahujícími se k učebnicím, a to především kvůli jejímu rozsahu pouhých 5 stran), text je zpracován jasně, přehledně, dobře se v něm orientuje. Obsahuje také řadu příloh, kvalitně zpracovaných grafů, přehledných tabulek i srozumitelný poznámkový aparát. Překlepy, jazykové a formulační nedostatky se v práci sice objevují, ale v míře, která je přijatelná a která nijak zásadně čtenáře neruší.

Lenka Makovská ve své práci prokázala orientaci v problematice, schopnost pracovat jak s odbornou literaturou, tak i s výzkumným materiálem, v tomto případě tvořeným nejen testy, ale i učebnicemi, které v rámci svých šetření porovnávala. Práce nejen splňuje, ale dle mého názoru překračuje požadavky kladené na diplomovou práci oboru ČNES a nadto přináší velmi důležité poznatky. Bylo by určitě přínosné, aby kolegyně Makovská svá zjištění (tj. výsledky testování čtenářské gramotnosti i výsledky komparace učebnicích materiálů určených pro slyšící i neslyšící žáky) publikovala a představila odborné veřejnosti.

Práci velmi ráda doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení výborně.

V Praze 30. ledna 2013

Mgr. Marie Komorná